

PANDEMİ SÜRECİNDE YÜKSEKÖĞRETİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Eylül 2020

Simten Coşar, Elifcan Çelebi, Gülden Özcan, Emine Sevim

*Feminist Queer Araştırmacılar Ağı
Uzaktan Eğitim Çalışma Grubu*

$$\frac{\lfloor \frac{1}{2}(n-1) \rfloor}{f_{med}}$$

Pandemi Sürecinde Yükseköğretimin Değerlendirilmesi Raporu

İçindekiler

Giriş.....	03
Arka Plan.....	05
Kavramsal Çerçeve.....	09
YÖK Düzenlemeleri ve Açıklamalar.....	15
Öne Çıkan Düzenlemeler.....	20
Akademinin Gündeliği.....	23
Sonuç Yerine.....	27

Giriş

Bu değerlendirme metnini yazdığımız günlerde üç üniversiteden toplam 200 akademisyenin ve idari personelin işten çıkarıldığı haberi verildi.¹ Neredeyse tam bir yıl önce, Haziran 2019'da Okan Üniversitesi, 'organizasyonel daralma' gerekçesiyle sosyal medyadaki bazı paylaşımlara göre 200'ün üstünde, yönetsel düzeydeki enformasyona göre 60 civarı akademik ve idari personeli işten çıkarmıştı.² 2019 ve 2020 yıllarındaki bu tasfiye 2016 yılında "Bu Suça Ortak Olmayacağız" bildirisini imzalayan akademisyenlerin vakıf/özel ve devlet üniversitelerinden de kolaylıkla işten çıkarılmaları, uğradıkları hak ihlalleri, halihazırda yerleştirilmiş sömürü ve tasfiye mekanizmasının çıktısı olarak görülebilir. İşten çıkarmaların tümünün içerik, nedensellik, üslûp ve başvuru yasal referanslar itibarıyla aynı olduklarını söylemiyoruz. Söz gelimi, pandemi dönemindeki sorunları fırsata çevirmeyi hedefleyen üniversite yönetimleri sözleşme yenilememeyi tercih edebildiler. Bunun YÖK'ün devlet üniversiteleriyle vakıf üniversiteleri arasında akademisyenlerin ücretlerinin denkleştirilmesi kararını aldığı zamana denk gelmesi pandemideki hak ihlallerinin farklı gerekçelerine ve ortak zeminine işaret ediyor.³

Ancak üniversite yönetimlerine kanunlarla verilen *işten çıkarma serbestiyeti* anlamında *özerklik* her örneğin ortak zeminini oluşturuyor. Elinizdeki değerlendirme metninde bu zeminin, Türkiye'de ve dünya genelinde farklı biçimlerde seyreden, serbest piyasa modeli üzerinden yeniden kurgulandığı tespitinden hareketle 2020 yılında pandemiyle birlikte açılan yeni dönemde üniversitelerde akademisyenlerin karşı karşıya kaldıkları zorlukları, sorunları, mevcut ve olası hak ihlallerini listelemek, birebir tanıklıklardan yola çıkarak söz konusu zorluklar karşısında bir arada durabilmenin yollarını aramak için bir adım atmaya çalışıyoruz. Bunu yaparken önce Türkiye'de üniversiteler düzeyinde yakın geçmişli bir arka plan bilgisi veriyoruz; ardından metinde özellikle üniversitelerin pandemiyle birlikte sarıldıkları çevrimiçi uzaktan eğitim (*online distance education*) formuyla ilgili anahtar terimleri/kavramları kısaca açıklıyoruz. Değerlendirmemiz YÖK'ün pandemi döneminde yüksek öğretimle ilgili kararları, yönetmelikleri ve ilgili açıklamalarla devam ediyor. Ek olarak,

¹ Yırtıcı, Hakkı. (Gazete Duvar, 06.08.2020). "Akademik kıyım ve akademisyenin açmazları." <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2020/08/06/akademik-kiyim-ve-akademisyenin-acmazlari/>

² T24. (28.06.2020). "Okan Üniversitesi'nde kıyım." <https://t24.com.tr/haber/okan-universitesi-nde-kiyim.828121>

³ Bişkin, Hacı. (Gazete Duvar, 15.07.2020). "YÖK Eşit Ücret dedi, akademik kıyım başladı." <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/07/15/yok-esit-ucret-dedi-akademik-kiyim-basladi/>

Eğitim-Sen'in bu konuda izlediği hatta bakıyoruz. Metnimiz akademisyenlerin kendi deneyimleriyle ilgili aktarımlarını da referans alıyor. Son olarak, geçici önerilerimizi, yapabileceklerimizle ilgili varsayımlarımızı listeliyoruz.

Bu değerlendirme metnini Feminist ve Queer Araştırmacılar Ağı'nda⁴ (FQA), 2019 sonbaharından itibaren küresel kuzeyin farklı ülkelerinde yaşayan feminist ve kuir alanda çalışan akademisyenler olarak - FQA Çevrimiçi Eğitim Çalışma Grubu içerisinde - birbirimizle bağlantılanarak, konuşarak, anlamaya çalışarak, birbirimizden mesafelenerek ve fakat birbirimizi dinleyerek ve gittikçe birlikte hareket ederek yaşadığımız süreci farklı mekânlardan, dillerden, renklerden anlamaya, anladıklarımızı birbirimize anlatmaya çalıştık. Bunu yaparken ortaklıklarımız netleşti: Özelin kamusala endekslendiği, kamusal olanın özele sıkıştırıldığı bir dönemdeyiz. Hem kapanma-kısıtlanma-odaklanma süreci hem değerlendirmemiz devam ediyor. Bu metni Ağustos 2020 itibarıyla tamamladığımızda da devam edecek.

⁴ Feminist ve Queer Akademisyenler Ağı (FQA), heteronormativiteye, homo/trans negativiteye, queer ve sakat bedenlere dönük ayrımcılığa, ırkçılığa, sınıf/etnisite/din- temelli ayrımcılığa, türcülüğe ve diğer güç ilişkilerine ve bütün bunlardan türeyen toplumsal sorunlara duyarlı bir yaklaşımı dert edinen araştırmacıları bir araya getiren ve eleştirel bilgi üretimine bu şekilde katkı sunmayı hedefleyen bir ađ olarak 2018 yılında kuruldu.

Arka Plan

Türkiye'deki yüksek öğretim sistemi 2000'lerin başından bu yana yoğun bir yeniden yapılanma içerisinde geçiyor. Bu yeniden yapılanmanın izlerini 1980'li yıllarda ülkede yaşanan bütünsel sosyo-politik yeniden düzenlemede bulabiliriz. Bu kapsamda, 1980 askerî darbesini takiben kurulan üç yıllık askerî rejim altında 1981'de kabul edilen Yükseköğretim Kanunuyla birlikte Yükseköğretim Kurulu anayasal bir kurum olarak tespit edildi. Bu, Türkiye'deki neoliberal dönüşümün olabildiğince rahat gelişmesi amacıyla paraleldi. Askerî rejim döneminde neoliberal sosyo-politik düzenlemenin gereken arka plânı kuruldu. Bu arka plânda ulusal güvenlik retoriğiyle uyumlu olarak işaretlenen ve serbest piyasa ekonomisine endekslenen temsilî demokrasi formu vardı.

1981'den bu yana, Yükseköğretim Kanununda değişmeyen devletçi-milliyetçi otoriter tonlamaların yanı sıra, uygulamalarda serbest piyasa modeli yükseköğretim sisteminin *verimsizliğine* bir çare olarak sunuldu. Her iki bileşen de orta ve uzun vadede üniversitelerin özerkliklerinin ortadan kalkmasına ve merkeze bağlı akademik olmayan idari kararların çoğunlukla tepeden inme bir şekilde uygulanmasına alan açtı. Vakıf üniversitelerinin kurulmasına yasal çerçeve hazırlayan 1982 Anayasasıyla (Madde 130) birlikte söz konusu idari kararların sınırlarını salt YÖK'ün kuruluşuna içkin milliyetçi öncelikler değil bu önceliklerle zıtlaşmaması incelikte ayarlanan ticari kaygılar da çizmeye başladı - ama hemen değil, tedricen. Nitekim takip eden on yıllarda devlet - vakıf ayırt ertmeksizin - ve tabii, farklı derecelerde - akademi neoliberalleşme açısından bir yandan özel yükseköğretim kurumlarının anayasal olarak tanınması ve vakıf statüsünde devlet desteğiyle kurulup işletilmesi önemlidir.⁵ YÖK'ün internet sitesindeki güncel verilere göre, bugün Türkiye'de 75 vakıf üniversitesi, 4 vakıf meslek yüksek okulu (%38) ve 129 devlet üniversitesi (%62) vardır.⁶

1980'lerden 2000'lere uzanan süreçte YÖK Kanunu, YÖK merkeziyetçiliği, üniversite özerkliğinin baskın anlamının mâli özerklikle kurulması ve yükseköğretimin, eğitimin metalaşması vasıtasıyla serbest piyasalaştırılması, kampüslerin kamusal olandan ziyade devletin alanıyla serbest piyasanın alanı

⁵ Onal, Nevzat Evrim (2012). "The Marketization of Higher Education in Turkey.|" *Neoliberal Transformation of Education in Turkey* içinde (s. 125-138). Kemal Inal ve Güliz Akkaymak (der.), New York: Palgrave Macmillan.

⁶ Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi Web Sitesi, Güncel İstatistikler (Erişim: 01.08.2020) <https://istatistik.yok.gov.tr>

arasındaki senteze mekân sunmaları, akademisyenlerin bilgi üretim süreçleriyle ilişkilene biçimlerinin saatlerle, sayılabilen çıktılarla ve nicel performansla ölçülebilen bir şekilde yeniden kurulmasıyla, öğrencilerin tüketici, müşteri ve çıktı arasında salınmaları ve serbest piyasa için hedeflenen girişimci - iş gücü profilinde tanımlanmasıyla nitelenebilecek bir dönüşüm yaşandı.

Öte yandan, son örneklerini 2016'dan bu yana süregelen tasfiyede ve pandemi döneminde yaşanan *spontane* eğitim-öğretim uygulamalarında, akademisyenlerin doğrudan kendi üretimlerini neredeyse hiçbir şekilde kontrol edemedikleri, iş güvencesinin farklı araçlarla ve düzenlemelerle kadük kılındığı, performansın entelektüel/akademik yaratıcılığın alanından çıkarılıp ölçüm sınırları içerisinde tanımlandığı, akademik olanın idareden uzaklaştırılıp, idari olanın ticarileştiği ve akademik üretime hükmettiği bir standardın inşasına tanıklık ediyoruz.⁷ Devletle vakıf, taşrayla kent, nispeten idareciyle tamamen *mütevellici* arasında salınan çeşitlerine rağmen neoliberalleşmiş üniversitelerde akademisyenlerin güvencesiz çalışma koşulları, bilgi üretim süreçlerindeki işçi statüleri benzeşiyor/standartlaşıyor. Hemen burada not düşmemiz gerekiyor: Bahsettiğimiz işçilik hali dayanışmayı engelleyecek ölçüde finansal, idari, yanıtıcı-performans kriterleri üzerinden kendi içinde ayrışıyor. Bu açıdan, hangi aşamada olursa olsun eleştirel, mevcut hükmetme pratiklerine muhalif akademisyenler en zayıf konumda dururken, hiç şüphesiz sıradan risk grupları aynı kalıyor: Genç akademisyenler, kadrolu kadrosuz doktora/yüksek lisans öğrencileri. Kanımızca pandemiyle birlikte hızla başlatılan ve alıştırılan çevrimiçi eğitim bu ayrışmayı ortadan kaldırma potansiyeline sahip. Bir o kadar da emek sömürsü pratiklerine, istismara, özel alanın iş alanına dönüşmesine, özel alanın idarenin/mütevellinin müdahalesine alan açıyor.

Bu değişimi anlayabilmemiz açısından işlevsel olduğunu düşündüğümüz kavramlar, anahtar terimler yine bahis konusu olan neoliberalleşme arka planından bugüne aktarılıyor: Esnek çalışma, esnek üretim, sosyal hak olarak

⁷ Barış Bildirisini takiben, önce üniversite idarelerince YÖK'e gönderilen kamudan ihraç edilecekler listesiyle ardından yedi kez uzatmayla iki yıl süren OHAL döneminde (2016 - 2018) uygulamaya konulan Kanun Hükmünde Kararnamelerle (KHK) akademisyenlerin devlet üniversitelerinde görece iş güvenceleri üniversite idareleri - YÖK - Cumhuriyet Başsavcılıkları - Ağır Ceza Mahkemeleri eliyle vakıf üniversitelerinde sayılanlara eklenen sözleşme yenileme kolaylığıyla ve işletme/ticaret terminolojisine özgü formüllerle - performans düşüklüğü, öğrenci memnuniyeti/memnuniyetsizliği, dersin gereksizliği, mali daralma, yeniden örgütlenme, organizasyonel darlık ve nicesiyle - güvencesizleşen akademik üretimin bugün tıbbi gerekçelerle emek piyasasındaki formunun değişimine tanıklık ediyoruz.

iş güvencesi yerine bireysel performansa dayalı bireysel bir kazanım olarak iş güvencesi, girişimci olarak akademisyen, projecilik olarak yaratıcılık, sosyal olanla ilişkili - ticaret-sanayi dünyasına hitap eden - bilgi üretimi. Burada özellikle, üniversiteyle sanayi ve ticari çıkarlar arasında bir iletim aracı olan projeci zihniyetin akademik performansın belirleyici kriterlerinden olmasının bilgi üretiminin bağlamsal bağlılığını doğrudan sermaye ilişkileriyle belirlenimine denklediğini söyleyebiliriz. Böylelikle, akademinin serbest piyasaya endekslenmesinin ötesinde üniversitenin mekânıyla, işletmesiyle, akademik-idari-hizmetli, kalıcı-geçici sözleşmeli çalışanıyla, öğrencisiyle, 'velileriyle' bizatihi kendisinin piyasaya dönüşme riskini barındırdığını söyleyebiliyoruz.

Bu durum, akademisyenleri salt iş bulabildikleri için memnun olmaya zorunlu hisseden, bilgi üretiminin kolektif ihtimalini hiçleyecek ölçüde rekabetçi bir yalnızlığa çekilen/itilen, bu yalnızlık halinin kendi kendisiyle rekabete dönüşüverdiği ve dolayısıyla süreğen bir yetersizlik hissini hâkim kıldığı bir iş ortamında yine süreğen bir belirsizlik ve dolayısıyla güven(ce)sizlik içinde *iş yapmaya* davet eder.⁸ Bugün çevrimiçi eğitimin bir şekilde genelgeçerleştiği, akademisyenlerin bir yandan sağlık açısından güvencesiz kampüslere çağrılırken diğer yandan çevrimiçi eğitim için gerekli maddi kaynakları, teknik yordamı ve beceriyi kendi kendilerine edinmelerinin beklendiği, özellikle kadın akademisyenlerin bakım sorumluluklarının bu artan ev-dışı iş yüküyle beraber nasıl sürdürülebileceği sorunun çözümünün yine bireylere bırakıldığı, üniversitelerin kurumsal yapılanması içerisinde ayrımcılıktan hali hazırda payını ziyadesiyle alan LGBTİ+ların pandemi döneminde yaşadığı zorlukların görmezden gelinmesi, Türkiye üniversitelerinde neoliberal modelin distopyasına rastlamak mümkün: Akademik işyeriyle ilişkisi halihazırda büyük ölçüde mekanikleşmiş ve/ya da en kötü haliyle ders alanlarına kısırılmış yükseköğretim işçilerinden salt zamanın yönetiminde değil sürekli değişen mekânsal düzenlemelere ve risk düzeylerine ve durumlarına uyumu sağlayacak ölçüde esneklik sergilemeleri.

COVID 19 pandemisiyle birlikte dünya genelinde girilen ekonomik belirsizlik sürecinde, kapitalist üretim biçimine içkin sömürü pratikleri yoğunlaşıyor, vazgeçilmez işlerin yanı sıra 'işsiz kalmak'la 'enfekte olmak' arasına sıkıştırılan işgücünün yaşamsal öncelikleri es geçiliyor. İşsiz kalmama ve sağlıklı kalma arasında seçim yapmaya zorlayan bu uygulamalar, feminist kazanımları tersine çeviren toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yürütülmesinde

⁸ Sennett, Richard. (2006). *The Culture of the New Capitalism*. New Haven ve Londra: Yale University Press.

net bir şekilde görülebilir. Çevrimçi uzaktan eğitim bu açıdan kritik önemi haiz bir tartışma ortamına zemin hazırlıyor. İçerdiği çok-katmanlı anlamlar, farklı ve kimi zaman birbiriyle çelişebilen işlevleri ve tam da bu çok-katmanlılık ve çeşitlilikle bağlantılı belirsizliği - kimin için, ne için, nerede, ne pahasına, neden - açısından bugüne ışık tutar; tam da bu nedenle akademik dünyada hak savunusu açısından dikkat edilmesi gerekir.

Kavramsal Çerçeve

COVID-19 pandemisiyle birlikte dünya genelinde eğitimde çevrimiçi modeller farklı düzeylerde işleme sokuldu.⁹ İnternet altyapısının iyi işlemediği bölgelerde karma eğitim modellerine başvurulduğu - okulların sağladığı eğitim araçlarının birden fazla ailece paylaşılması, TV'yle, yazışmalı, STK destekli uzaktan eğitim gibi - ve kaynakların daha da kısıtlı olduğu coğrafyalarda eğitimin dondurulması söz konusu oldu. Türkiye'de, Ağustos 2020'ye kadar internet altyapısı kayda değer bir verimle işletildi. Bazı üniversitelerin bünyesindeki TV kanalları da kullanıma sokularak hem televizyondan açık eğitim kullanıldı hem çevrimiçi model uygulandı. Hemen hemen bütün üniversitelerde çevrimiçi modelin kullanıldığını biliyoruz.

Uzaktan eğitim yeni bir olgu değil. Yaygın eğitimin ilkesel olarak kabul edildiği ondokuzuncu yüzyıldan beri farklı biçimlerde kullanılan, yüz yüze eğitime farklı nedenlerle erişimi olmayan öğrencilere ulaşmayı hedefleyen bir model. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinde uzaktan eğitime yönelim arttı.¹⁰ Eğitimin kapitalist ekonomiye katkısının genel kabul gördüğü, özellikle teknik/mesleki eğitimin/derecenin önem kazandığı bu dönemde, uzaktan eğitim sadece erişimi kısıtlı öğrencileri değil, devletlerin ekonomi politikalarını ve hedeflerini de merkeze alacak şekilde gelişmeye başladı. Bu anlamıyla sadece örgün eğitime erişimi olmayan kişilerin farklı ailevi, coğrafi, iş ve maddi koşulları değil, aynı zamanda eğitimi yaygınlaştırmayı hedefleyen devletlerin yetersiz kurumları, fon yetersizliği ve eleman eksikliğini de uzaktan eğitimi cazip kılan nedenler arasında sayabiliriz.

Bu ve diğer etkenler uzaktan eğitimin gelişimine katkı sağladı. 1980 sonrası neoliberal ekonomi politikalarının kapitalist dünyaya egemen kılınmasıyla eğitimin kamusal faydadan ziyade piyasaya endekslenmesi, esnek (ve daha uzun saatler) çalışmayı kolaylaştıracak esnek eğitim seçeneklerinin aranması, keza yeteneklerin diploma ve sertifikalara tercümesi, yüksek öğretimde uzaktan eğitimi hem öğrenciler hem işverenler hem de (daha aşamalı da

⁹ Örneğin bkz. MacKenzie, Lindsay (17.02.2020) "India Open the Door Wide for Online Learning." *Inside Higher Education*, <https://www.insidehighered.com/news/2020/02/17/indian-government-opens-market-online-higher-education#:~:text=The%20government%20of%20India%20is,based%20online%20education%20services%20companies> ; DeGuchi, Haruaki (28.07.2020) "The Shape of Post-Pandemic University Education." *The Japan Times* <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/07/28/commentary/japan-commentary/shape-post-pandemic-university-education/#.X0SVii2Z08U>

¹⁰ Evans, Terry D. ve Haughey, Margaret (2014) "Online Distance Education Models and Research Implications." Olaf Zawacki-Richter ve Terry Anderson (ed.), *Online Distance Education: Towards a Research Agenda* (Edmonton: Athabasca University Press, 2014) içinde, s. 131-149.

olsa) üniversiteler için cazip hale getirdi. Dolayısıyla uzaktan eğitim geniş bir siyasal iktisat çerçevesinde anlaşılmalı.

Uzaktan eğitim, bir eğitim biçimi olarak farklı teorik modeller ve ideolojik yaklaşımlara göre tanımlanageldi. Öğrencilerin hem bireysel hem de içinde yaşadıkları toplumsal grubun koşulları, uzaktan eğitimin içeriği, yönetimi, maliyeti, temel prensipleri, bu yöntemin bilgi üretmeye mi yoksa bilginin ezberci bir şekilde aktarılmasına mı yaradığı, bunun ne kadar öğrenci merkezli olabileceği tartışılan konular arasında. İnternet teknolojilerinin gelişip farklı sektörlerde yaygınlaşmasıyla beraber, eğitim teknolojilerinde de son otuz yıldır hızlı değişimler oldu.

Siyasal iktisat perspektifinden bakıldığında, eğitim teknolojilerinin küresel düzeyde en hızlı büyüyen sektörlerden biri olduğunu görüyoruz. Temmuz 2020 verilerine göre, İleri Öğrenim Teknolojisi sektörünün küresel büyüme hızı %22,8. Aynı analiz, sektörün kârının 2025 itibarıyla üçe katlanarak 129,7 milyar Amerikan Dolarını bulacağını öngörüyor. Yine aynı analize göre, sektörün Orta Doğu'daki büyüme hızı %20.2 ve 2025 itibarıyla sağlanan kazancın 7,4 milyar Amerikan Dolarına ulaşması bekleniyor. Bu kazanç sırasıyla Mısır, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail'de yoğunlaşıyor.¹¹ 1990'lardan bu yana eğitimdeki teknolojik değişimlerin kaynağı incelendiğinde, birçok faktörü gözlemlemek mümkün.

Üretilen teknolojilerin eğitime etkide bulunması için okul idaresinin (ya da neoliberal döneme daha uygun olarak işverenlerin), öğrencilerin, eğitimcilerin ve velilerin alternatif öğrenme biçimlerine açık olması, bunun yeni teknolojilerle mümkün olduğunu kabul edecek bir kültürel tutum değişikliğini benimsemesi gerekir.¹² Her yeni eğitim teknolojisinin sektörde çığır açan bir *yönteme* işaret ettiğini söyleyen heyecan verici reklamlar ve pazarlama stratejileri tam da bu tutum değişikliğini yaratmayı hedefliyor diyebiliriz. Öte yandan, kullanageldiğimiz ve yeni üretilen teknolojiler hiçbir zaman etik ve siyasal olarak tarafsız değildir. Yakın zamanda, özellikle internet teknolojilerinin varolan eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiği çokça çalışılıyor.¹³

¹¹ Adkins, Sam S. (2020) *Metaari's Worldwide 2020-2025 Advanced Learning Technology Market: Edtech in a Period of Profound Innovation*, s. 7 ve 11.

¹² Weller, Martin (2020) *25 Years of Ed Tech* (Edmonton: Athabasca University Press), s. 188.

¹³ Noble, Safiya Umoja (2018) *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism* (New York: NYU Press); Eubanks, Virginia (2018) *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor* (New York: Picador); Perez, Caroline Criado (2019) *Invisible Women: Data Bias in a World Designed for Men* (New York: Abrams Press).

Eğitim ve öğretim teknolojileri de bu cinsiyetçi, ırkçı, homofobik, üst sınıfları gözeten, engellileri es geçen eşitsizliklerden ve taraflılıktan payını fazlasıyla alıyor. Söz gelimi, geriye dönüp baktığımızda geçen yüzyılda modern formel eğitimin yönteminin ve temel ön kabullerinin büyük oranda aynı kaldığını, hiç de yeni teknolojilerle baştan yaratılan bir eğitim modeli görmediğimizi söylemek mümkün.¹⁴

Dolayısıyla yeni teknolojilerin kendiliğinden eğitimi daha erişilebilir, daha öğrenci odaklı, daha eleştirel, daha yaratıcı kıldığı yönündeki söyleme şüpheli yaklaşmakta, bütün bunları varolan kesişimsel eşitsizlikler içerisinde ve küresel sermayenin çıkarları açısından düşünmekte fayda var. Söz gelimi, yüksek öğretimde 'çığır açtığı', yüksek eğitimi küresel düzeyde geniş kitlelere erişilebilir kıldığı iddia edilen ve 2008'den itibaren kapitalist dünyada, seçkin üniversitelerin de işbirliğiyle yaygınlaşan ve yine bu katkıyla en popüler formları kar amacı güden şirketler olan Coursera ve EDx tarafından yürütülen kitlesel açık çevrimiçi eğitim modeli (MOOC) incelendiğinde, sunulan dersleri alanların büyük çoğunluğunun gelişmiş ülkelerde yaşayan genç, halihazırda iyi eğitilmiş ve bir iş sahibi kişilerin aldığı, gelişmekte olan ülkelere bu dersleri alanların büyük çoğunluğunu erkek öğrencilerin oluşturduğu görülüyor.¹⁵

Hızla değişen teknolojileri, kâr amacı güden şirketleri, toplumda tutum değişikliğini hedefleyen reklamları düşündüğümüzde, uzaktan eğitim alanında süregelen, pandemiyle beraber ihtiyacı ayyuka çıkan, kavram kargaşasını anlamak mümkün. Bu süreçte sıklıkla kullanılan, bazen birbiri yerine bazen birbiri içine ama çoğunlukla tanımlanmadan geçen bazı kavramlar şöyle:

- **kitlesel uzaktan eğitim** (içeriğin isteyen herkese açık olduğu, içeriğin iletiminin televizyon, çevrimiçi ya da akıllı telefon/tablet uygulamasıyla öğrencinin kendi zamanında ve/ya da dersin verilmesiyle eş zamanlı aldığı eğitim),
- **çevrimiçi eğitim** (derslikte yüz yüze ya da çevrimiçi uzaktan teknolojiler kullanılarak yapılan eğitim),
- **çevrimiçi uzaktan eğitim** (çevrimiçi teknolojiler kullanılarak fiziksel dersliğin dışında erişilebilen eğitim, öğretmenin fiziksel derslikte

¹⁴ Selwyn, Neil (2016) "Minding our language: why education and technology is full of bullshit ... and what might be done about it" *Learning, Media and Technology*, 41:3, 437-443.

¹⁵ Christensen, Gayle and Steinmetz, Andrew and Alcorn, Brandon and Bennett, Amy and Woods, Deirdre and Emanuel, Ezekiel (2013) "The MOOC Phenomenon: Who Takes Massive Open Online Courses and Why?" (November 6, 2013). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2350964> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2350964>

bulunması ve oradaki teknolojilerden yararlanmasını ya da önceden kayıt yapmasını gerektirebilir),

- **çevrimiçi karma eğitim** (kısmen fiziksel derslikte kısmen derslik dışında alınabilecek ya da kısmen eş zamanlı kısmen eş zamanlı olmayan şekilde alınabilecek şekilde tasarlanmış çevrimiçi eğitim),
- **kitlesel çevrimiçi uzaktan eğitim**,
- **senkron (eş zamanlı) çevrimiçi uzaktan eğitim**,
- **asenkron (eş zamanlı olmayan) çevrimiçi uzaktan eğitim**,
- **acil uzaktan eğitim** (“acil durumlarda” uzaktan sürdürülen eğitim)

Bu kavram kargaşasına bir de kullanılan teknolojilerin farklılığının eklenmesi, öğrenme yönetim sistemlerinin (*Learning Management Systems*) açık erişim ya da açık kodlama sistemine dayalı olup olmaması, artırılmış sanal gerçeklik (*virtual immersive*) teknolojisine dayalı olup olmaması, verili platformların interaktif olup olmaması, ne kadar interaktif olduğu (mesela Zoom, YuJa, Youtube) kargaşayı daha da içinden çıkılmaz hale getirebiliyor.

Her ne teknoloji kullanılırsa kullanılsın, eğitimciler ve öğrenciler açısından ders içeriğinin belirlenmesi, iletim biçiminin ve bunların nasıl alınacağına öğrenilmesi, buna uyum sağlanması vakit ve eğitim gerektiriyor. Pandemi döneminde eğitimleri kesintiye uğrayan 220 milyonun üzerinde yükseköğretim öğrencisinin¹⁶ birçoğunun bir gecede çevrimiçi uzaktan eğitime geçivermesi bu kategorilerin hiçbirine sığmayacak bir durum olduğu için “acil uzaktan eğitim” kavramı ya da “alternatif eğitim modeli” kavramı tercih edilen kavramlar oldu.¹⁷ Acil uzaktan eğitimin de yeni olmadığını belirtmemiz gerekiyor. Daha önce SARS, H1N1, EBOLA pandemileri sırasında, bölgesel olarak ülkelerin, yükseköğretim de dâhil olmak üzere eğitimi benzer bir aciliyetle uzaktan sürdürdüklerini,¹⁸ kâr amacı güden eğitim teknolojileri şirketlerinin de bu örnekler üzerinden ürün pazarlama stratejilerine ve pazar arayışlarına devam ettiklerini gözlemlemek mümkün.

¹⁶ World Bank Group (2020) *The COVID-19 Crisis Response: Supporting Tertiary Education for Continuity, Adaptation, and Innovation*. <http://pubdocs.worldbank.org/en/621991586463915490/WB-Tertiary-Ed-and-Covid-19-Crisis-for-public-use-April-9.pdf>

¹⁷ Hodges, Charles B., Moore, Stephanie, Lockee, Barbara B., Trust, Torrey ve Bond, M. Aaron (2020). “The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning”. *Educause Review*. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>

¹⁸ Robert Fox (2004). “SARS epidemic: Teachers’ experiences using ICTs”. Atkinson, R., McBeath, C., Jonas-Dwyer, D ve Phillips, R. (ed.), *Beyond the comfort zone: Proceedings of the 21st ASCILITE Conference* içinde s. 319-327. <http://www.ascilite.org.au/conferences/perth04/procs/fox.html>; Michael Trucano (2009) “Education and Technology in an Age of Pandemics” <https://blogs.worldbank.org/edutech/education-in-an-age-of-pandemics>; Trucano (2014) “Education & Technology in an Age of Pandemics (revisited)” <https://blogs.worldbank.org/edutech/education-technology-age-pandemics-revisited>.

Öte yandan, aynı şirketlerin pandemiden bağımsız olarak, son yıllarda, özellikle Türkiye ve Hindistan gibi kâr marjı yüksek olması muhtemel ülkelerde pazara girme hevesinin politikalara etki edeceğini söylemek mümkün. Hindistan'da, henüz pandemi küresel düzeye ulaşmamışken ya da Dünya Sağlık Örgütü tarafından resmî olarak açıklanmamışken Modi hükümetinin yaptığı yasal düzenlemeyle üniversitelerin yüzde yüz çevrimiçi ders vererek diploma vermesinin yolunun açılması MOOC sağlayıcısı dev şirketler tarafından heyecanla karşılanmıştı.¹⁹ Dolayısıyla politika yapım süreçleri için kullanılan her *aciliyette* olduğu gibi bu aciliyetin de pandemi sonrası yeni normale evrileceğini öngörmek zor değil.

Yeni normale devreden bu aciliyetin, hem öğrenciler hem de eğitimciler açısından doğrudan ve dolaylı hak kayıplarına yol açtığını dünyanın çeşitli yerlerinden gelen verilerle desteklemek mümkün. İdarecilerin çevrimiçi eğitime geçişle öğretmenlere artık zaman kaldığı varsayımlarının tam aksine bir anda yeni teknolojiye adapte olması, derslerini kaydetmeleri, evlerini çalışma ortamına dönüştürmeleri, özel alanlarını webcam aracılığıyla dünyaya açması, çevrimiçi sınav yapmanın inceliklerini öğrenmesi gereken öğretmenlerin tükenmişliğine sebep olabiliyor.

Bu iddiaların izlerini Türkiye'den Hindistan'a, Japonya'ya, Kanada ve ABD'ye kadar yukarıda sözünü ettiğimiz, gün geçtikçe akademik görevlerinden daha da sıyrılarak salt idarecilere dönüşen üniversite yöneticilerinin iddialarında görmek mümkün. Bunun hemen yanında, çevrimiçi içeriğe erişimde zorlanan, içeriği ya da iletim modelini kavramakta güçlük çeken, yüzyüze eğitimde alışkın olduğu desteği bulamayan, sahip olduğu teknolojik araçlar yetersiz kalan öğrencilerin çaresizliği duruyor. Sınıf mevcudunu artırarak, dersleri daha sıkı ve kolay denetime tâbi tutarak, öğretmenler üzerindeki gözetimi artırarak, öğretmen sayısını azaltmaya giderek, öğretmenlerin ders içerikleri üzerindeki telif haklarını ihlal ederek bu yeni aciliyeti (gelecek normal) fırsata çevirmeye çalışan idareciler haberleri dünyanın farklı yerlerinden gelmeye devam ediyor.

Özetle, çevrimiçi uzaktan eğitim farklı yöntemleri ve farklı teknolojileriyle kategorik olarak dışlayabileceğimiz ya da olumsuzlayabileceğimiz ya da neoliberal düzene atfedebileceğimiz bir eğitim modeli değil. Tam tersine, öğrenci merkezli, evrensel erişimi temel alan, interaktif çevrimiçi uzaktan eğitim modelleri geliştirmek de mümkün. Bunu farklı aktivist grupların gerçek

¹⁹ MacKenzie, a.g.e.

anlamda ıgır açan, farklı komüniteler yaratan uygulamalarında gözlemliyoruz (Story Centre, Off University, SAR MOOC gibi). Sorun, formel eğitimde çevrimiçi uzaktan eğitimin farklı biçimlerinin ders içeriğiyle aktarım yönteminin birbirinden ayrılabilir miş gibi sunulmasında. Her yeni teknoloji hem öğretmenlerin hem öğrencilerin hem teknik destek sağlayanların öğrenme sürecine ihtiyaç doğurduğu gibi, özellikle öğretmenlerin ders içeriklerini yeni iletim biçimine göre yeniden şekillendirmesini de gerektirir. Söz gelimi, fiziksel derslikte yüzyüze eğitimde tek bir vaka çalışması yaparak anlatılan bir teori, çevrimiçi uzaktan eğitimde birden fazla vaka incelemesiyle anlatılabilir ya da laboratuvar gerektiren derslerin artırılmış sanal gerçeklik teknolojisine uyarlanmış içeriği fiziksel temasla yüzyüze uygulamalardan çok daha fazla açıklama ve tanım gerektirebilir.

YÖK Düzenlemeleri ve Açıklamalar

Küresel salgının Türkiye’de yayılmaya başladığı dönemde, kamu ve vakıf üniversitelerinin tamamını merkezi olarak bünyesinde barındıran YÖK, bu acil ve tüm insanlığı etkileyen gündem karşısında kendi gündemini yarattı: **Eğitim ve öğretim koşulsuz şartsız kesintiye uğramamalı**. YÖK Başkanı’nın her açıklamasında vurguladığı üzere yükseköğretimin hali hazırda yürüttüğü projeler, merkeziyetçi örgütlenme yapısı, üniversitelerin denetleniyor oluşu ve karar alma mekanizmalarında çift taraflı bilgi akışını kolaylaştıran hiyerarşik yapısı pandemi sürecinde eğitimin kesintiye uğramaması için gerekli kolaylıkları sağlıyordu. Gerçekten de virüsün hızla yayılması, halk sağlığı, karantinanın yarattığı toplumsal ve bireysel problemler, yeni çalışma biçimlerinin yarattığı zorluklar, yoksulluk ve eşitsizlik gibi gündemleri bir kenara bırakıp eğitim ve öğretimin kesintisiz biçimde sürmesi gündemine odaklanıldığında, belli şemalar ve mevcut organizasyon yapısı içerisinde ortaya çıkan sorunların çözülmesi için çalışmalar yürütmek son derece teknik bir iştir. Bu açıdan YÖK’ün Mart ayının ikinci haftasından itibaren yaptığı açıklamaları ve raporları değerlendirmek açıklayıcı olacaktır.

‘Çark Tamamen Durmamalı’²⁰

Pandemi ile erken karşılaşan ülkelerde eğitim alanındaki gelişmeleri izleyen YÖK, Mart ayından itibaren eğitim öğretim süreçlerinin kesintiye uğramamasını öncelikli hedefi haline getirerek uzaktan eğitime ilişkin acil bir yol haritası hazırladı ve bunu hızlıca üniversitelerde uygulamaya başladı.²¹ Mart ayından itibaren YÖK aracılığıyla yayımlanan metinlerde örgün eğitimin önemine değinen sadece bir metin bulunuyor.²² Üniversitelerin meslekî eğitime indirgendiği ve her dönemde daha derinleşen bir biçimde niteliksizleştiği koşullarda göz ardı edilenleri tartışmayı daha önemli hale getirir. Kampüssüz, kütüphanesiz, araştırmalar ve bilimsel sorgulamalar olmadan, eleştirel düşünceye alan tanımayan üniversite olur mu?

²⁰ Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) Basın Açıklaması (26.03.2020)

<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx>

²¹ YÖK Basın Açıklaması (18.03.2020) <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx>

²² YÖK Basın Açıklaması (26.03.2020)

<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx>

Kararlarından ve uygulamalarından da açıkça anlaşılacağı üzere YÖK, yükseköğretimi niteliği tartışılmaksızın meslekî eğitimden ibaret görerek tüm organizasyonunu ve kaynaklarını bu çerçevede işe koşturmaktadır.

YÖK'ün bu perspektifinin uygulanması ise şaşırtıcı bir hızla gerçekleşti. 13 Mart'ta üniversitelerde eğitime ara verilmesi kararından hemen on gün sonra teknik olanaklara sahip üniversitelerden başlayarak uzaktan öğretime geçilmesi sağlandı.²³ Bahar döneminin tamamı tüm üniversitelerde “uzaktan öğretim” yoluyla bir şekilde geçirildi. YÖK'ün bu hızlı kararları almasında ve uygulatabilmesinde açıköğretim fakülteleri, UZEM'ler ve “Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi” kısmi etkilere sahip.

Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Komisyonu ve YÖK Yürütme Kurulu ile birlikte pandemi sırasında kurulan “Salgın Danışma Komisyonları” ve rektörlerin işbirliği ile acil uzaktan öğretim çalışmaları ivmelenmiş oldu. Rektörlerin üniversitelerde izledikleri yol ve yöntemler bu sürecin vazgeçilmez unsuruydu. Eğitime ara verilmesinden uzaktan öğretime geçilmesine, YÖK kararlarının anında uygulanmasından reklam ve tanıtım faaliyetlerine kadar pek çok konuda üniversiteler aktif sosyal medya kullanarak deneyimlerini an be an paylaştılar.²⁴

Tüm bu düzenlemeler teknisist bir yaklaşımla ve mevcut kaynaklarla, niteliğine pek de bakılmaksızın icra edildiğinde sorunsuzca işletilebilir görüntüsü çiziyordu. Çünkü uzaktan öğretimin gerektirdiği pedagojik yöntemlerin hiçbiri tartışmaya dahil edilmeden bahar dönemi ders müfredatının bir şekilde (!) aktarılması söz konusu oldu. Üstelik bu aktarım için gerekli altyapının olmaması bile anlık çözümlerle geçiştirildi. Çünkü telefon, online konferans araçları, mail, sosyal medya gibi dijital ortamlar mevcut müfredatı öğrenciye aktarmak açısından yeterli görüldü. Böylece ders notlarının “özetlenmiş” halinin e-posta veya sosyal medya aracılığıyla öğrenciye gönderilmesi “asenkrone uzaktan öğretim” olarak adlandırıldı ve yeterli kabul edildi. Bu noktada sadece üniversitelerin geçirdiği dönüşümü değil öğrenciler ve akademisyenler açısından eğitim-öğretimin niteliğini de sorgulamayı gerektirecek, ‘bu kadarı da olmaz’ dedirtecek türden pek çok vaka yaşanmış oldu.

²³ YÖK Koronavirüs Bilgilendirme Notu-1 (13.03.2020)

https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx

²⁴ Twitter - #evdekaluzaktaneğitimal

YÖK'ün bu merkezîyetçi gibi görünen planlamasında aksaklıklara neden olabilecek birkaç faktör daha vardı. Bunlardan ilki dijital imkânlarla yapılacak derslerde hangi materyallerin ne şekilde kullanılacağına ilişkin içerik problemiydi. İkincisi ölçme ve değerlendirmenin nasıl yapılacağı sorunuuydu. Üçüncüsü öğrencilerin bu *yeni* öğretime erişebilmeleri noktasındaki eşitsizliklerdi.

Ders içerikleri sorununa YÖK'ün önerdiği çözüm çok gecikmeden 23 Mart'ta hayata geçirildi: "YÖK Dersleri Platformu"²⁵ Eğitimin kamusal bir hizmet olduğu vurgusuyla apar topar hazırlanan ve öğrencilere sunulan bu çalışmayı YÖK TÜBİTAK ile iş birliği içinde ve "Açık Bilim" projesi kapsamında hayata geçirdi. Platformda Atatürk Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi açıköğretim fakülteleri (AÖF) kitapları ile birlikte oldukça sınırlı sayıdaki mühendislik vd. kitaplar pdf olarak erişime açıldı. Türkiye üniversitelerinde her bir ders için ortak ve standart bir müfredat uygulaması olmamakla birlikte "YÖK Dersleri" adı altında AÖF'lerin ders kitapları bu platformda ders içeriği adı altında kullanıma açıldı. Dahası "derslerin video kayıtları, ders sunumları" vb. yeni dijital eğitim malzemelerinin de platforma yüklenmesi (öğrencilerin *hizmetine* sunulması!) hedefleniyor.²⁶ Bu projenin bahar dönemi derslerinin etkili biçimde işlenmesi açısından öğrencilerin ve/ya akademisyenlerin sorunlarına çözüm getirip getirmediği tartışmalı bir konudur. Fakat esas tartışılması gereken iki meselenin de üzerini örtmektedir. İlki üniversitelerin kütüphaneleri işlevsizleştiriliyor mu? İkincisi de YÖK Dersleri Platformu aracılığıyla erişime açılan bu eserlerin yazarlarının telif hakları gözetiliyor mu?

Üniversite kütüphanelerinin salgın ve karantina döneminde kapatıldığını, ardından kısmi önlemler alınarak sınırlı kullanıma açıldığını biliyoruz. Bu süreçte araştırmacıların, akademisyenlerin ve öğrencilerin kütüphanelerin kaynaklarına eşit erişimi için maalesef adım atılmadı. Ders kaynağı olarak gösterilen AÖF kitaplarının erişime açılmasıyla yetinildi. Dolayısıyla, kamusal bir hizmet olarak görülen eğitim materyallerinin açık öğretim kitaplarından ibaret görülmesi ve salgın dönemindeki pek çok toplumsal sorun göz ardı edilerek öne sürülen "eğitimin kesintisiz sürmesi" yaklaşımında ısrar edildi. YÖK Dersleri Platformu ile ilgili temel sorun alanlarından biri de çalışmalarını üretebilmek için gerekli yaşamsal koşulları bilim ve eğitim emekçisi olarak

²⁵ <https://yokdersleri.yok.gov.tr/> (Erişim: 05.08.2020).

²⁶ YÖK Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği (23.03.2020). "YÖK Dersleri Platformu Öğrencilerin Erişimine Açıldı." <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinDuyurusu/2020/yok-dersleri-platformu-erisime-acildi.pdf>

çalışıp kazanabilen akademisyenlerin yaşadıkları (ve yaşayacakları) hak kayıplarına ilişkin sorunlardır. Bu eserler erişime açılırken izinler alınmalı ve usuller belirlenmeliydi. Bilginin ve bilimsel çalışmaların kamuya açık ve erişilebilir olması, akademik üretimlerin paylaşılabilir olması elbette önemli ve teşvik edilmesi gereken bir perspektiftir. Ancak YÖK tarafından uygulanan bu proje etrafında ve rektörler başta olmak üzere üniversite idarecilerinin marifetiyle bir dayatma haline dönüşmesi riskini taşıyor. Çünkü günün sonunda emek sömürsünün bir türüne dönüşen bu uygulama daha şimdiden vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin iş sözleşmelerine bir madde konularak düzenlenmektedir. Buna göre çalıştığı üniversite bünyesinde ürettiği ders izlencelerinden, içeriğine kadar her türlü çalışmayı üniversitenin veya YÖK'ün kullanımına sunması gerekiyor. Tıpkı bir yazılım emekçisinin çalıştığı şirketle yaptığı sözleşme gereği fikri ürünü olan çalışmalarının tüm haklarını şirketine devretmesi gibi.

İkinci sorun acil uzaktan öğretimin hayata geçirildiği bu dönemde *ölçme ve değerlendirmenin* nasıl yapılacağı. Akademisyenlerin iş yükünü artıran bu sorun kuşkusuz en çok öğrencileri etkiledi. Pandeminin neden olduğu yaşamsal sorunların yanı sıra gerek derslerin yapılması aşamasında yaşanan zorluklar, gerekse de sınav takviminden biçimine kadar son ana kadar netleşmeyen belirsizlikler, üniversitelerin tüm bileşenlerine olumsuz yansıdı. Eğitim sistemi öğrenme süreçlerini sınav odaklı ölçme ve değerlendirmeye tabi tuttuğu ve alternatif pedagojik yöntemlere açık olmadığı için bu konuda hakkaniyetli bir çözüm üretilemedi ve tüm bu yapısal eşitsizlikler öğrenciler arasında derinleşti. Kimi yerlerde ölçüsüz ödevler ve projeler yoğunlukla kullanılırken kimi yerlerde çevrimiçi platformlar aracılığıyla testler, sınavlar yapıldı.

Tüm bu sürecin öznesi olması gereken öğrencilerin acil uzaktan öğretime entegre edilmesi noktasında yaşanan sorunlar ise YÖK tarafından geçirildi. Öğrencilerin internete ve teknolojik araçlara erişimi ile ilgili yaşadıkları sorunlar üniversitelerin uzaktan öğretime başlamalarından bir ay sonra (29 Nisan) ve şikayetler üzerine akla geldi ve YÖK öğrencilere *6 GB'lık "Uzaktan Eğitime Destek Kotası"* sundu.²⁷ Ancak, üniversitelerde acil uzaktan eğitimin her nasıl olursa olsun uygulanmasını dayatan ve raporlarında da bunun için kullanılan araçların çeşitliliğini olumlu bir gelişme olarak gösteren YÖK, 6 GB'lık bu kota içine Zoom, Teams, Youtube vb. araçlarla sağlanan içerikleri

²⁷ YÖK (29.04.2020). "Üniversite Öğrencilerine Ücretsiz 6 GB'lık Uzaktan Eğitime Destek Kotası." <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/ogrencilere-egitime-destek-kotasi.aspx>

dâhil etmeyerek öğrencilerin bu platformlar aracılığıyla yapılan uzaktan derslere erişmelerini dolaylı olarak kısıtlamış oldu. Bu durum tüm öğrenciler arasındaki eşitsizliklerin görünürleştiği bir uygulamadır. Ancak asıl haksızlığı hem pandeminin neden olduğu zorluklarla uğraşan hem de apar topar yurtlarından çıkarılarak aile evine dönmek durumunda bırakılan, yaşadıkları bölgeler itibariyle internet erişiminin hiç olmadığı veya başka türlü sorunlar nedeniyle YÖK'ün uzaktan öğretim programına iştirak edemeyecek durumda olan öğrenciler yaşadı. Üniversitelerin temel bileşeni olan öğrencilerin bu sorunlarını gündemine almayan YÖK, eğitim ve öğretim sürecini kesintisiz biçimde sürdürmek hedefiyle bu sorunları yaşayan öğrencilere “kayıt dondurma ve erteleme hakkı” tanımaktan fazlasını yapmadı.²⁸ Toplumsal bir sorun karşısında öğrencilerin bireysel bir karar vermesi ve eğitim-öğretim hayatından çekilmeleri dayatılmış oldu ve YÖK bunu bir “hak” olarak tanımlayarak manipüle etti.

²⁸ YÖK (01.04.2020). “YÖK'ten Üniversite Öğrencileri İçin Kayıt Dondurma ve Erteleme Hakkı.” <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/erteleme-ve-kayit-dondurma-hakki.aspx>

Öne Çıkan Yasal Düzenlemeler

Alınan kararlar ve duyurular kronolojik olarak incelendiğinde öncelikle 17 Nisan 2020 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan “Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 7243 No’lu Kanun” dikkat çekiyor.²⁹ Pandemi döneminde yürürlüğe giren kanunda, üniversite araştırma görevlilerinin görev süreleri ve değerlendirme kriterleri, üniversite personelinin hakları, kadrolara dair açıklamalar, disiplin hükümleri ve vakıf üniversite elemanlarının ücretleri düzenleniyor. Disiplin maddelerinin yöneticilerin yorumuna göre uygulamasına imkan veren muğlak maddeler arasında şunlar var: Görev sırasında amire sözlü saygısızlık etmek ve yasaklanmış yayınları basmak uyarma ve kınama cezalarına neden olacak uygulamalar arasında sayılırken, görev gereği öğrenilen ve gizli kalması gereken bilgileri paylaşmak ve yoruma açık olan terör niteliğinde eylemleri desteklemek kamu görevinden çıkarma cezası için sayılan fiillerden birkaçı.

Kanunun yapım sürecinde eğitim alanında faaliyet yürüten sendika ve dernekler tarafından görüşlerinin alınmamış olması eleştirildi. ÜNİV-DER yapılan yasal düzenlemenin getirdiği değişiklikleri, özellikle disiplin ve güvenlik hükümlerinin düzenlendiği kısımlara vurgu yaparak akademik özgürlük ve bilimsel özerkliği tehdit ettiği sebebiyle eleştirdi.³⁰ Eğitim-Sen de bu düzenleme ile kanunda yapılan değişiklikleri benzer noktalarda eleştirerek akademik tasfiyenin önünü açabileceğini belirtti.³¹

YÖK’ün pandemi döneminde yaptığı önemli bir açıklama 4 Haziran 2020 tarihinde yayınlanan “YÖK’ten Küresel Salgın ile Mücadele Sürecinde Yeni Düzenlemeler - 2”.³² Yapılan düzenlemelerin içeriğine bakıldığında, daha önce ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeydeki örgün programlarda uzaktan öğretim yoluyla verilebilecek ders oranı yüzde otuz iken bu düzenleme ile yüzde kırka yükseltildiğini görüyoruz. Ayrıca, örgün öğretimdeki

²⁹ Resmi Gazete. (17.04.2020). “Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.” <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-1.htm>

³⁰ Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği (ÜNİVDER). (13.05.2020). “Yükseköğretim Kanununda Yapılan Son Değişiklikler Hakkında.” <http://univder.org/2020/05/13/yuksekokretim-kanununda-yapilan-son-degisiklikler-hakkinda> (Erişim: 20.05.2020).

³¹ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim-Sen). (13.04.2020). “Pandemi Dönemi Akademik Tasfiyenin Sürdürülmesi İçin Fırsata Çeviriliyor.” <https://egitimsen.org.tr/pandemi-donemi-akademik-tasfiyenin-surdurulmesi-icin-firsata-ceviriliyor/>

³² <https://covid19.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuru/kuresel-salgın-surecinde-yapisal-duzenlemeler-2.aspx> (Erişim: 10.06.2020).

her bir programın derslerinin asgari yüzde onunun uzaktan öğretim ile verilmesi maddesi var.

Uzaktan eğitimin yaygınlaşması amacıyla bu yasal oranların yükseltilmesinin yanı sıra, düzenlemede, iki yıl önce devlet üniversitelerinde YÖK'ün kararı ile kurulmaya başlanan Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezleri'nin (UZEM) sayısı arttırıldı. Bu düzenleme ile birlikte 20 merkezin daha kurulmasıyla UZEM bulunmayan devlet üniversitesi kalmadı ve vakıf üniversitelerinin tümünde de bu merkezlerin kurulması yönünde tavsiye kararı alındı. Ayrıca düzenlemede uzaktan eğitim merkezlerinde görevlendirilmek üzere ek kadro takviyesi yapılacağı belirtiliyor. Bu düzenlemeyle birlikte YÖK'ün uzaktan eğitimin kalıcı ve kurumsal hale getirilmesi için gerekli yasal alt yapıyı oluşturduğunu, kadro ve merkez desteği sağladığını söylemek mümkün.

Pandemi Sürecinde Yükseköğretime İlişkin YÖK Tarafından Paylaşılan Veriler

YÖK, pandemi süresince alınan kararları, yapılan çalışmaları ve kurumsal açıklamaları kamuya duyurmak amacıyla özel bir web sitesi açtı.³³ 3 Mayıs 2020 tarihinde yayınlanan "YÖK'ten Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitime Yönelik Değerlendirme" başlıklı açıklama,³⁴ YÖK'ün 127 devlet ve 62 vakıf olmak üzere toplam 189 üniversitenin rektörlüğünden, uzaktan eğitim süreçlerine dair mevcut durumu tespit etmek için topladığı verilerin özetini içermekte. Öne çıkan başlıca noktalar şunlar:

- Üniversitelerin %85'i 30 Mart 2020 itibariyle, %13'ü ise 6 Nisan'da uzaktan eğitime başladı.
- Derslerin %90'ı (teorik derslerin ise neredeyse tamamı) uzaktan öğretim kapsamında açılabilir.
- Uzaktan öğretim yoluyla açılan derslerin vakıf üniversitelerinde %53'ü canlı ders uygulamalarını zorunlu tutarken bu oran devlet üniversitelerinde %29 ile sınırlı kaldı.
- Bu dönemde ara sınavların ölçme ve değerlendirilmesinde ödev ve proje gibi yöntemler ağırlıklı olarak kullanıldı.

³³ <https://covid19.yok.gov.tr/AnaSayfa>

³⁴ YÖK (03.05.2020) "YÖK'ten Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitime Yönelik Değerlendirme."
<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitime-yonelik-degerlendirme.aspx>

Paylaşılan veriler 189 üniversitenin rektörlüğünden gelen yanıtlarla sınırlı olduğundan, uzaktan eğitim süreçlerinin öğretim görevlileri ve öğrenciler tarafından değerlendirilmesini içermiyor ve bu nedenle kısıtlı bir bakış açısı sunuyor. Derslerin ne kadarının uzaktan eğitim yoluyla verildiği, açılan derslerde ne oranda canlı sınıf uygulamaları kullanıldığı gibi rakamlar eğitimin niteliğine dair bilgi vermiyor. Örneğin, paylaşılan veriler arasında öğretim elemanlarına ve öğrencilere yönelik verilen bilgilendirme ve destek hizmetlerinin sınıflandırılmasına dair bilgilerden hizmetin kalitesine ve ulaşılabilirliğine dair fikir edinemiyoruz. Benzer şekilde, üniversitelerin %80'inden fazlasında öğrenci iletişim noktaları oluşturulduğu belirtiliyor.

Ancak oluşturulan öğrenci iletişim noktalarının işlevinin ne olduğu, ne kadar öğrencinin erişebildiği ve öğrencilere nasıl fayda sağladığı belirsiz. Anketin nasıl tasarlandığı, kimler tarafından cevaplandığı, hangi yöntemle paylaşıldığı ve doldurulduğu vb. bilgiler de açıklamada ve YÖK'ün web sitesinde yer almıyor. Ayrıca, paylaşılan istatistiklerde ve buna göre düzenlenen tablolardaki maddi hatalar dikkat çekiyor. Örneğin, kamu ve vakıf üniversite yüzdelerini dikkate aldığımızda, öğrenci iletişim noktalarının yüzdeleri ile ağırlıklandırmalar birbiriyle çelişiyor. Öğrencileri ve öğretim elemanlarını da içerecek şekilde çok daha geniş kapsamda düzenlenecek, pandemi döneminde eğitim ve öğretimin kalitesine ve içeriğine dair de veri sağlayacak, Türkiye genelinde pandeminin yükseköğretim üzerindeki etkilerini anlamaya yarayacak ve verilerin şeffaf olarak paylaşılacağı bir araştırmaya ihtiyaç var.

Akademik Gündeliği

Akademik Tasfiyeler, Ücret ve Hak Kayıpları

Pandemi öncesi başlayan akademik tasfiyeler ve ücret ile hak kayıpları pandemide de sürdü. Okan Üniversitesi, Altınbaş Üniversitesi, Toros Üniversitesi pandemiyi akademik ve idari kadroların hak ihlallerine vesile etmekte başı çektikleri söylenebilir.³⁵ akademisyenleri ücretsiz izne çıkardı ve araştırma görevlilerine daha az maaş alacakları ve bilimsel çalışmalarda yer alamayacakları pozisyonlar önerdi.³⁶ Okan Üniversitesi yönetimi işten çıkarmalara gerekçe olarak 17.04.2020 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 7244 Sayılı “Yeni Koronavirüs Salgının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkındaki Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”u kapsamında İş Kanunu’na eklenen 9. Maddeyi gösterdi. Bu madde, pandemi döneminde iş sözleşmelerinin feshini (işten atılmaları) zorlaştırılıyor gibi gözükse de iş ahlakına ve iyi niyet kurallarına uymayan halleri işten atılmaya gerekçe olarak göstermeye devam ediyor ve daha önemlisi işverenlerin çalışanları ücretsiz izne ayırmasını kolaylaştırıyor. Düzenlemeye göre, bu süreçte işveren tarafından zorla ücretsiz izne ayrılmak işçiye haklı nedene dayanarak sözleşmeyi fesih hakkı vermiyor. Diğer bir ifadeyle, işveren işçiyi zorunlu olarak ücretsiz izne ayırıp ücretini ödemediğinde, işçi haklarını talep edemiyor.³⁷

Benzer bir şekilde Altınbaş Üniversitesi de pandemi döneminde 73 kişiyi işten attı.³⁸ Sosyal medyada "#AltınbaşUnideHakGaspi" başlığı/hashtag'i ile paylaşımında bulunan öğrenciler işten atılan hocalara ve personele destek mesajı yayınladı. Eğitim-Sen, pandeminin akademik tasfiyeler için bir fırsat olarak düşünüldüğünün altını çizerek,³⁹ Ünivder Nisan ve Mayıs aylarında bazı vakıf üniversitelerinin personel ücretlerini ödemediği ve kısmi çalışma

³⁵ Fırat, Aytül. (Sosyal Demokrat Dergi, 26.08.2020). “Yükseköğretime Salgınla Gelen Fırsatlar ve Vakıf Üniversitesi Emekçilerini Bekleyen İşsizlik.” <http://www.sosyaldemokratdergi.org/aytul-firat-yuksekogretime-salginla-gelen-firsatlar-ve-vakif-universitesi-emekcilerini-bekleyen-issizlik/>

³⁶ Bişkin, Hacı. (Gazete Duvar, 22.05.2020). “Okan Üniversitesi Emekli Profesörleri Ücretsiz İzne Çıkarttı.” <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/05/22/okan-universitesi-emekli-profesörleri-uccretsiz-izne-cikartti/>

³⁷ İşten çıkarma yasağı ve işverenin işçiyi ücretsiz izne ayırabilmesi süreleri Cumhurbaşkanlığı kararıyla sürekli uzatılmakta. En son son 2811 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 17 Eylül 2020 tarihine kadar uzatıldı. Erişim

³⁸ <https://www.birgun.net/haber/altinbas-universitesi-krizin-faturasini-ogretim-gorevlleri-ve-iscilere-kesti-307921>

³⁹ <https://egitimsen.org.tr/pandemi-donemi-akademik-tasfiyenin-surdurulmesi-icin-firsata-cevriliyor/> (20.04.2020).

ödeneğine başvurduğunu ancak derslerin aksamaması için akademik personele baskı yapmaya devam ettiğini açıkladı.⁴⁰

Pandemi öncesinde de istisnai olmayan akademik tasfiyeler pandemi süreciyle birlikte hız ve yeni bir boyut kazandı. Özellikle pandemi sürecinde çıkartılan 7244 Sayılı Kanunla birlikte İş Kanunu'nda yapılan düzenlemeler ve yine bu dönemde çıkan 7243 Sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, akademik tasfiyelerin hızlandırılmasının ve üniversitelerde çalışan akademik ve idari personelin hak ve ücret kayıplarının önünü açtı. Bu iki kanunun aynı günde - 17.04.2020'de - çıktığına dikkat çekilmesi gerekir. Özellikle 7243 Sayılı Kanun'un 11. Maddesindeki vakıf üniversitelerinde çalışan öğretim elemanlarına devlet üniversitelerinde çalışanlardan az ücret verilemeyeceği hükmünün de tasfiyelere gerekçe olduğu/gösterildiği düşünülüyor. Akademik tasfiyelerin yanında, özellikle pandemi döneminde izin haklarının gasp edilmesi ya da zorunlu izin kullanılması için baskı yapılması, ücretlerin zamanında ve tam ödenmemesi ve bu süreçte artan esnek, aşırı çalışma ve güvencesizlikler karşısında vakıf üniversitelerinde dayanışma ağları örgütlenmeye çalışılıyor.⁴¹

Feminist Queer Araştırmacılar Ağı ve Deneyim Paylaşımları

Feminist Queer Araştırmacılar ağı bünyesinde yapılan "FQA Online Dayanışma Toplantıları"nda, ağa üye olan, feminist ve kuir alanda çalışmalar yapan, kuzeyin farklı ülkelerinde yaşayan ve çalışan birçok akademisyen de benzer süreçlerden geçtiğini paylaştı. Hem çevrimiçi düzenlenen dayanışma toplantılarında hem de çevrimiçi eğitim üzerine düzenlediğimiz iki tematik toplantıda toplamda 50'den fazla akademisyen bir araya geldi ve deneyimlerini paylaştı. Yapılan toplantılarda öne çıkan ilk konu, akademisyenlerin çevrimiçi eğitimin esas eğitim metodu haline gelmesine hazırlıklı olmadığımız ve bu süreçte yeterli desteği alamadığımız oldu. Çevrimiçi uzaktan eğitim için ders içeriği hazırlamanın, sınıfta yüz yüze ders vermekle karşılaştırıldığında ciddi bir ek iş yükünü de beraberinde getiriyor olduğu paylaşıldı. Özellikle teknik zorluklar, dersin ön hazırlık süreci, kayıt hazırlamak gibi sebeplerden dolayı akademikler iş yüklerinin arttığını ve ders hazırlama ve verme süreçlerinin zorlaştığını belirtti.

⁴⁰ ÜNİVDER. (30.05.2020). "Salgın Bahanesi ile Üniversite Özerkliğine Bir Darbe Daha Vurulamaz." <http://univder.org/2020/05/30/salgın-bahanesi-ile-universite-ozerkligine-bir-darbe-daha-vurulamaz/>

⁴¹ Örgütlenmeye çalışılan örnek dayanışma ağlarından biri PE Vakıf Üniversiteleri Dayanışma Ağı'nın çağrısı için bkz. <https://patronlarinensesindeyiz.org/2020/07/07/pe-vakif-universiteleri-emekcileri-dayanisma-agina-katilin/> (Erişim: 05.08.2020).

Online derslerin ve seminerlerin kaydedilmesinin ve üniversitenin elinde ders kaydının olmasının, sınıftaki özgürlük ortamına ve akademik özgürlüklere tehdit oluşturabildiği ve dersi veren kişi üzerinde otosansür yaratabildiği paylaşılan bir diğer önemli nokta oldu. Derslerin sistematik kaydının oluşturulması ve devlet idareleriyle zorunlu olarak paylaşılması toplumsal cinsiyet konulu dersler üzerinden düşünüldüğünde başka riskler de taşıyabiliyor. Kaydedilen derslerin, bir tür soruşturma dosyasına dönüştürülüp kapsamı genişledikçe muğlaklaşan disiplin suçlarına bahane edilebileceği kaygısını, benzer araştırma alanlarında ve akademik özgürlüklerin tehdit altında olduğu ülkelerde çalışan bir çok akademisyen taşıyor.

Ayrıca, Gazi Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanının online bir görüşmede “kızların resimlerini görüyoruz böylece, çaktırma” demesi,⁴² ya da Ramazan ayında uzaktan erişimle düzenlenen bir hizmet içi eğitimde ekran karşısında çay içen bir öğretmenin şikayet edilmesi,⁴³ online platformların güvenliğini sorgulatırken, bu platformlar vasıtasıyla tacize uğrama ve fişlenme riskinin artabileceğinin altını çiziyor.

Bir diğer önemli soru ise uzaktan eğitim ve gerektirdiği çevrimiçi uzaktan ders kayıtları (kamu ya da özel) üniversitelerin malı kılındığında dersi hazırlayan, dersi aktaran akademisyenin emeğinin gasp edilmesi riskini beraberinde getirip getirmeyeceği. Bir işyeri olarak üniversitelerde derslerin bu şekilde kaydedilmesi/depolanması dersi öğretim üyesinden kopartan, öğretim üyesinin iş kaygısını derinleştiren ve yedek işgücüleştiren bir duruma işaret edebilir.

Öğrenciler tarafından bakıldığında ve öğrencilerin koşulları düşünüldüğünde ise katmanlı eşitsizlikler olabileceği not edilmeli. (Acil) Uzaktan öğretimin öğrencilerin hayatına nasıl yansıdığı, eğitim içeriğindeki ve yönteminde kalitenin olası düşüşünün yaratacağı etkiler, iyi bağlantılı internete ve bilgisayara erişimin her öğrenci için mümkün olmadığı, uzaktan öğretime adapte olmanın zaman ve bunun gereçlerine sahip olmanın ise maddi kaynak ve teknik bilgi ve beceri gerektirdiği gerçeğini unutmamak gerekiyor.

⁴² EĞİTİM-SEN. (13.05.2020). “Üniversiteleri Terk Etmeyecek, Bu Zihniyete Teslim Olmayacağız.” <http://egitimsen.org.tr/universiteleri-terk-etmeyecek-bu-zihniyete-teslim-olmayacagiz/>

⁴³ EĞİTİM-SEN. *Salgın Döneminde Eğitim: Eğitim Sen Eğitim Günlükleri*. 2020. <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/egitim-guclu.pdf> sayfa 12

Pandemi sürecinde eğitim alanında yaşananların raporlanması: Eğitim-Sen'in Eğitim Günlükleri

Eğitim-Sen pandemi sürecinde 19 Mart 2020'den 19 Haziran 2020'ye kadar neredeyse her gün yayınladığı "Eğitim Günlükleri" aracılığıyla bu dönemde eğitim alanında yaşanan gelişmeleri raporladı ve konu ile ilgili görüşlerini paylaştı. Veri toplanması ve paylaşılması açısından önemli olan Eğitim Günlükleri, öğretmen atamalarından sınavlara, eğitim emekçilerinin ve öğrencilerin deneyimlerinden yükseköğretim ve eğitim kurumlarında yaşanan gelişmelere ve uzaktan eğitime kadar birçok meseleyi ele aldı. "Salgın Döneminde Eğitim: Eğitim-Sen Eğitim Günlükleri" başlıklı rapor bu süreçteki kurumsal uygulamaları kayıt altına alıyor ve eğitim alanında yaşanan gelişmeleri özetliyor.⁴⁴

Pandemi sürecinde yükseköğretimde ve online eğitim alanında yaşanan gelişmeleri göstermesi ve kayıt tutması açısından eğitim günlükleri önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkıyor. Raporla yükseköğretim ve uzaktan eğitime dair maddelere baktığımızda, uzaktan eğitime geçişle birlikte yaşanan erişim ve içerik sorunları, ders içeriklerinin bilimsel ölçütlere göre değil siyasal ve ideolojik ölçütlere göre değerlendirilmesi, üniversitelerde sözleşmeli çalışanların üniversitelerin kapalı olduğu dönemde ücret alamaması, dolayısıyla sosyal güvenlik ve emeklilik gibi alanlarda hak kayıpları, ders içeriklerinin öğretim elemanlarınca izinsiz ve referanssız kopyalanması veya olduğu gibi kullanılması dikkat çekiyor (özellikle rapor içerisinde sayfa 5, 19 ve 20).

⁴⁴ EĞİTİM-SEN. a.g.e.

Sonuç Yerine

Bu metinde, pandemi sürecinde yükseköğretim alanında yaşananların başlangıç ve ilk adım değerlendirmesini sunmaya çalıştık. Bunun için öncelikle Türkiye’de yükseköğretim alanının kısa tarihsel bağlamını ele aldık. Daha sonra pandemi döneminde öne çıkan uzaktan eğitime dair kavramsal kargaşaya değindik ve açıklık getirmeye çalıştık. Yükseköğretim alanında ulusal düzeyde düzenleyici kurum olan YÖK’ün raporlarına ve açıklamalarına, bu süreçte uygulamaya koyulan yasalarla birlikte dikkat çektik. Son olarak da bu düzenlemelerin pandemi sürecinde akademinin gündeliğine nasıl yansıdığını somut örneklerle ele aldık.

Bunu yaparken, pandemi sürecinde yükseköğretimde olup bitenlerin münferit değil sistematik olduğu tespitiyle hareket ettik. Diğer bir ifadeyle, ilgili uygulamalar köksüz değil, belirli bir tarihsel arka plandan çıkıyorlar. YÖK ne yepyeni bir kurum ne de pandemi sürecinde yepyeni usullerle ve önceliklerle hareket ediyor. Vakıf ve devlet üniversiteleri halihazırda yerleşmiş saiklerle yönetiliyorlar. Çevrimiçi (uzaktan) eğitim salt pandemi döneminde moda olmuyor ve salt acil öğretim yöntemi olarak uygulanmıyor. Aksine bu eğitim metodu, akademik emeğin giderek güvencesizleştiği, üniversite kampüslerinin ticarileştiği ve bütün bunların serbest piyasayla uyum içerisinde pazarlanabilir hale getirildiği bir bağlamda yaygınlaşıyor.

Pandemi, Türkiye ve dünya siyaseti açısından halihazırda sosyo-politik sorunların derinleştiği bir dönemde tecrübe ediliyor. Ülke siyasetinde yönetsel düzeyde ve baskın grupların dilinde bilgi değersizleşiyor; eleştirel düşünmenin kriminalize edilmesi, pandemiyle gelen dönümde dayanışmanın ve dolayısıyla alternatif arayışının güçlenmesini sağlayabilir mi? Bu, ucu açık bir soru. Ancak, pandeminin devam ettiği bu süreçte atılacak ilk adımlar şunlar olabilir:

- Pandeminin yükseköğretim düzeyinde öğrenciler, akademisyenler, araştırmacılar, idari personel ve işçiler açısından kısa, orta ve uzun vadede etkilerinin dökümünü yapan araştırmaların yapılması
- Pandemi sürecindeki önlemlerin oluşturulması ve uygulanmasında bireysel deneyimlerin göz önüne alınması
- Pandemi sürecindeki önlemlerin oluşturulması ve uygulanmasında bu tür olağanüstü durumların dışında da dezavantajlı konumda olan azınlıktaki çalışanların ve öğrencilerin haklarının gözetilmesi,

- Pandemi sürecindeki önlemlerin bu bilimsel veriler de göz önüne alınarak oluşturulması, uygulanması,
- Üniversitelerin pandemiyle mücadelede tıp fakültelerinin yanında sosyo-ekonomik yansımalarını değerlendirebilecek bölümlerin fikrinin alınması, pandemiyle mücadele için yapılacak araştırmalara teşvik sunulması,
- Pandemi döneminde toplumsal ve bireysel sorunları önceleyen sürdürülebilir nitelikli eğitime yönelik önlemlerin alınması,
- Pandemi sürecinde kadın akademisyenlerin araştırma faaliyetleriyle yayın performansı arasındaki ters orantı tespitinden yola çıkılarak hane içi emeğin toplumsal cinsiyet temelli adaletsiz dağıtımını gidermeyi hedefleyen önlemler,
- Pandemi sürecinde ebeveyn evlerine çağrılan/itilen LGBTİ+ öğrenciler, akademisyenler, araştırmacılar ebeveyn evlerinden kaçınanlara yönelik destekleyici, savunucu önlemler
- Online veritabanları açısından ve e-kaynaklar açısından zengin olan üniversitelerin ve kamu kurumlarının bu açıdan dezavantajlı üniversitelerdeki personelin ve öğrencilerin erişimine açılması için düzenlemeler yapılması
- Yasal düzenlemeler yapılırken meslek örgütlerine ve sendikalara danışılması;
- Özellikle vakıf üniversitelerinde ücretsiz izne ayrılmalar sebebiyle akademik ve idari personelin yaşadığı ücret ve hak kayıplarının ve sosyal güvencesizliğin telafi edilmesi
- Evden çalışan akademisyenlerin ve öğrencilerin teknolojik araçlara ve internete erişiminin kolaylaştırılması için maddi destek sunulması
- Çevrimiçi eğitimin esas eğitim metodu haline gelmesinde akademisyenlerin yeterli kurumsal desteği alabilmesi
- Uzaktan çevrimiçi eğitimin içerdiği teknik zorluklar, ön hazırlık süreçleri ve ders kayıtlarının gerektirdiği teknik beceriler nedeniyle eğitimcilerin yaşadıkları zorluklarda ihtiyaç duydukları altyapı ve beceri desteğine erişimlerinin sağlanması
- Çevrimiçi uzaktan eğitimde, öğrencilerin yaşayabilecekleri erişim zorlukları gerekçe gösterilerek başvuru ders kayıtlarının üniversite ve/ya da YÖK veri tabanlarında depolanmasının, sınıf içi özgürlük ve çevreleyen akademik özgürlük açısından taşıdığı risklerin önünün alınması,
- Çevrimiçi platformlar vasıtasıyla tacize uğrama ve fişlenme vb. risklerin artabileceğinin gözetilmesi ve bunlara yönelik önlemler alınması

- Çevrimiçi eğitim/öğretim platformlarında da cinsel şiddete ve istismara karşı protokollerin bu alanda savunuculuk yapan feminist örgütlerin ve LGBTİ örgütlerin katılımıyla hazırlanması
- Ders içeriklerinin akademik üretim ve paylaşım ürünleri olduğu göz önüne alınarak ders kayıtlarının akademisyenlerin telif haklarından başlayan akademik müşterekler ilkeleri temelinde yapılması
- Cezaevlerindeki öğrencilerin eğitime devam hakkının pandemi sürecinde de karşılanması için gereken adımların atılması
- Çevrimiçi uzaktan eğitimin, öğretimden ibaret kılınmaması ve internet bağlantısıyla ilgili eşitsizlik yaratıcı sorunların önünün alınması için gereken politikaların uygulanması

Bu ilk adımlar pratikte ziyadesiyle kolay atılabilecek, ilgili kurumsal düzenlemelerin mevcut üniversite bütçeleri ve bu bütçelerdeki genelgeçer tahsis alışkanlığı göz önüne alındığında zahmetsiz bir şekilde işletilebilecek önlemleri içeriyor. Kurumsal siyaset yönetilerin hak ihlallerinin önünü alacak şekilde kurulduğu ölçüde ne bu adımları atmak ne bağlantılı önlemleri almak mevcut yapısal gerçeğin sınırlarının dışına çıkmayı gerektiriyor.

Bizler bu arada söz konusu sınırları zorlayan müşterekler eğitimiyle ilgili yapıp etmelerle uğraşacağız.